

Д-р Славко Сасајковски

**НЕОЛИБЕРАЛИЗАМ,
ДРЖАВЕН ИНТЕРВЕНЦИО-
НИЗАМ, ГЛОБАЛНА ФИ-
НАНСИСКО - ЕКОНОМСКА
КРИЗА
(неколку идеолошки, односно
идеолошко – политички фоку-
сирања)**

АПСТРАКТ

Природата и тежината на глобалната финансиско-економска криза (иницирана од падот на хипотекарниот пазар на недвижности во САД) и нужноста за нејзино надминување го реанимираа државниот интервенционизам како објективно единствен механизам доволно моќен за преку него да може да се оствари таа нужност. Воедно, оваа неминивност за ангажирање на државниот интервенционизам, наметната од природата и тежината на финансиско - економската криза, темелно го поткопа идеолошко – политичкиот кредибилитет на неолибералниот капитализам, односно на неговите фундамен-

Slavejko Sasajkovski, Ph.D.

**NEOLIBERALISM, STATE
INTERVENTIONISM,
GLOBAL FINANCIAL AND
ECONOMIC CRISIS
(several ideological / ideologi-
cal and political focuses)**

ABSTRACT

The nature and the severity of the global financial and economic crisis (instigated by the fall of the US mortgage real-estate market) and the need to overcome it have made the state interventionism the sole objective mechanism powerful enough to meet that very need. In addition, this necessity to implement the state interventionism due to the nature and severity of the financial and economic crisis has undermined the ideological and political credibility of the neoliberal capitalism, i.e. its fundamental principles: monetarism / the monetary macroeconomic stability, private property / privatization, deregulation, liberalization. What

тални принципи. Јасно се покажа, во оваа кризна состојба, дека неолибералниот капитализам на постојното ниво, како во однос на неговата концепциска (теориска, идејна) системска осмисленост, така и во однос на неговата организациско - институционална системска моделираност, не го поседува потребниот квантум на внатрешен капацитет за автономно надминување на сопствените кризни состојби, заради што и се наметна со сета своја сила нужноста од хетерономна интервенција (се разбира, онаа на државата) .

Клучни зборови: Глобална финансиско-економска криза; државен интервенционизам; принципи на неолиберализам; секундарен (хипотекарен) пазар; финансиски дериват.

has become very clear in this time of crisis is that the neoliberal capitalism at its current level not only regarding its conceptualization (theoretical, ideological) but also regarding its organizational, institutional and systematic molding does not possess the needed internal capacity to try and overcome its crises on its own which further emphasizes the need of a heteronomous intervention (the one of the state).

Key words: global financial – economical crisis; state intervention, principles of the neo liberyzm; secondary (mortgage) market; financial derivate

bilbilef@isppi.ukim.edu.mk

НАМЕСТО ВОБЕД: CREDIT DEFAULT SWAP (CDS)

Со полно право може да се зборува за две американски и светски (претседателски) централно – банкарски (претседатели на американските Federal Reserve) легенди, легенди на “волшепство” на (зло)употребата на есконтните стапки: Пол Волкер (Paul Volcker - претседател беше во периодот 1979 – 1987г.) и Алан Гринспен (Alan Greenspan - во периодот 1987–2006г.) . Тие двајцата, водено се и персонификации на две дијаметрално спротивни (претседателски) централно – банкарски mainstream мисии: онаа на Волкер, втемелена на позицијата на “ладење” на “прегреаната” (инфлаторно генерирачка) американска економија преку зголемувањето на есконтната стапка; и, онаа на Гринспен, втемелена на позицијата на подигнување на стапката на раст на американската економија преку намалување на есконтната стапка.

Овие, пак, Гринспенови ниски каматни стапки (можеби, веројатно) решавачки ја генерираа социјално – економската патологија на современиот Американски животен стил (American Lifestyle) , и тоа како форма и содржина на реализација на Американскиот сон (The American Dream) : “нема матери-

јално богатство што не може да се купи” и “нема материјално задоволство во коешто не може да се ужива” . И сето тоа благодарение на Гринспеновите евтими кредити, нудени и купувани на неолиберално дерегулирани и либерализирани пазари, пред се на оние секундарните (пазарите на финансиски деривати) .

Спомнативе неолиберално дерегулирани и либерализирани финансиски пазари (пред се, секундарните такви пазари, односно пазарите на финансиски деривати) својот најпластичен симбол го добиваат токму преку «ликот» на CDS. Во овој текст нема место да ја елаборираме “мистеријата” на функционирањето на механизмот на CDS, туку само силно ќе потенцираме дека CDS го користиме на ова место исклучиво само како најпластичен пример за (зло)употреба на неолиберално дерегулираниот и либерализиран финансиски пазар, а во услови на водење на централно – банкарска политика на ниски каматни стапки. Тоа се можности кои беа искористени и на, нема потреба да се потенцира, дерегулираниот и либерализираниот американски (секундарен) пазар на хипотекарни кредити (се разбира на пазарот пласирани како bond-ови, односно обврзници) .

А, токму падот на (неолиберално дерегулираниот и либерализираниот) секундарен пазар на хипотеки на недвижности (практично на куќи и на станови) во САД доведе до пад на целиот систем («балон») на секундарни пазари на финансиски деривати, тежок 600 трилиони \$; и, најпосле, доведе до ова што сега (во овој момент) го живееме (се обидуваме да го преживееме) и го нарекуваме: глобална финансиско – економска криза.

Низ конотативната структура на овој текст ќе ја елаборираме и аргументираме (толку колку што просторот тоа го овозможува) токму тематската линија на поврзаност меѓу неолиберализмот (неговите принципи) и неговата концептуална и идеолошка (идеолошко – политичка) делегитимизација извршена преку концептот и конкретните социјално – економски политики на државниот интервенционизам, а поттикната (делегитимизацијата) од страна на реалноста и објективноста на потребата (нужноста) за решавање на актуелната глобална финансиско - економска криза.

ПРИНЦИПИ НА НЕОЛИБЕРАЛИЗМОТ

Крајно воопштено зборувајќи, може да се «дизајнира» следната скица на нејелементарни, најдиректни и најнепосредни значења на четирите базични принципи на неолиберализмот, така како што нив ги дефинира авторот на овој текст, а врз основа на, многу јасно, неолибералната теорија на Милтон Фридман (Milton Friedman) .

Тоа се принципите на: монетаризам (монетаристички финансирана макроекономска стабилност) ; приватна сопственост (приватизација) ; дерегулација;

и, либерализација. Во продолжение, овие принципи ќе бидат скицирани на нај-елементарно можно ниво.

Принципот на монетаризмот (монетаристички фундираната макроекономска стабилност) ја третира инфлацијата (што би се рекло: «здравјето», или стабилноста на националната валута) како врвна социјално – економска вредност и цел. Во оваа смисла, монетаристички фундираната макроекономска стабилност всушност треба да биде втемелена на «сидра» кои по својата природа се монетарни агрегати: монетарно – економски рационално ниво на инфлацијата и на буџетскиот дефицит, како и рационално стабилен девизен курс. Тоа е всушност применето – економско «волшепство» на рационалното и утилитарното манипулирање, балансирање и «жонглирање» со монетарната, фискалната и девизната политика, се разбира, согледани и дефинирани во нивното «органско» единство (Сасајковски: 2004) .

Суштината на принципот на приватна сопственост (приватизација) ја подразбира максимално рационалната вкупна социјално – економска преференција на приватната сопственост. Таа преференција се однесува и на природата на социјално – економскиот систем и, консеквентно на тоа, и на природата на социјално – економските политики. Овој принцип подразбира максимално рационална приватизација на сите други видови на сопственост, а примарно подразбира приватизација на државната сопственост, вклучувајќи ја тука и приватизацијата на (ако не целосно, тогаш во апсолутно релевантен обем) на јавниот сектор (дејностите од јавен интерес) . Приватизацијата треба да доведе до елиминација на државата како сопственик, како економски претприемач и како конкурент на приватната сопственост и на приватната економска иницијатива на пазарите на стоки и услуги (Сасајковски: 2001: Неолибералната. . .) .

Дерегулацијата, генерално зборувајќи, (неолиберално) се дефинира како редуцирање, релативизирање или целосно анулирање (таму каде што тоа рационално е можно) на државната регулатива, за да се овозможи слободно делување на «челичните» пазарни законитости. Тоа значи дека, од друга страна, на тој начин се овозможува што е можно послободно делување на иманентната природа на рационалната саморегулација на слободниот пазар. Сето ова, многу јасно, треба да обезбеди високи нивоа на економски раст; значи, раст поставен на основата на приватната сопственост и приватната економска иницијатива. Примарно, оваа дерегулација се определува како своевидно развластување на извршната власт (владата) и како пренесување на значаен дел од нужно потребните регулаторни функции на државата врз државни органи, тела, институции и асоцијации кои системски треба да се независни во однос на извршителната власт. Тоа се оние регулаторни функции кои всушност ја штитат, а не ја напаѓаат слободата на делувањето на пазарните законитости, односно моќта на пазарот за саморегулација (Iacobucci: 2004) .

Либерализацијата првенствено се дефинира како овозможување на пристапот на пазарот на рамноправна основа на сите заинтересирани за тоа пазарни субјекти. Воедно, тоа подразбира и оневозможување, преку механизмот на државната регулаторна функција, на било какви монополски или други преферентни и доминантни позиции на пазарот стекнати на непазарно – конкурентна (неекономска) база. Тука спаѓаат, на пример, и некои можни непазарно – конкурентни картелски и сл. договарања на пазарните субјекти, преку кои реално се оневозможува слободното делување на саморегулаторната моќ на слободниот пазар (Chaudhuri: 2005).

Не дека овие четири принципи на неолиберализмот не се среќаваат и во рамките на «преднеолибералната» капиталистичка економија, туку овие принципи во ерата на неолибералната економија (ерата на неолибералниот капитализам) ги зајакнуваат своите улоги, функции, значења и моќи. Така тие добиваат повисоко ниво на квалитет и на квантитет (димензионираност) и како економско – системски и како глобални општествено – системски фундаменти. На пример: подигнување на нивото на важноста на монетаристички дефинираната макроекономска стабилност, се разбира до ниво на основен принцип (идеолошко – политички рационализиран и системско – правно легализиран); покренување на процеси (преку соодветни политики) на приватизација на државната сопственост и на нејзината економско – пазарна, идеолошко – политичка и правна преференција и заштита; покренување на процеси (преку соодветни политики) на дерегулација и либерализација на целокупниот социјално – економски систем, и примарно во однос на комплексот на новиот неолиберален пазар (See: 2004).

Сите овие принципи на неолиберализмот (неолибералниот капитализам, односно неолибералниот пазар) се нападнати и во основа успешно се делегитимирани преку конкретните политики (конкретните инструменти, механизми и мерки) на државниот интервенционизам (државниот капитализам) осмислени и дефинирани како нужно потребни за надминување на глобалната финансиско - економска криза.

Заради тоа оваа елаборација ја продолжуваме со најосновно (и најелементарно) можно дефинирање на прашањето на државниот интервенционизам. Така, сосема јасно ќе се експлицираат конкретните точки на кои принципиелно се спротивставуваат неолиберализмот (неолибералниот капитализам и неолибералниот пазар) и државниот интервенционизам (државниот капитализам и државно - капиталистичкиот пазар).

ДРЖАВЕН ИНТЕРВЕНЦИОНИЗАМ

Државниот интервенционизам, како заокружен теориски концепт (кејнзијанизам) врз основа на која се градеа конкретни социјално - економски

системи и консеквентни на нив политики, се појави како резултат на економско – теориски и економско – политички фундаментално битната научна дејност на Џон Мајнард Кејнс (John Maynard Keynes), во текот на 30-ите години на минатиот век во САД.

Најосновна премиса на кејнзијанизмот е онаа која тврди дека, по правило, постои дисбаланс меѓу агрегатната понуда и агрегатната побарувачка на пазарот, и поради тоа економијата која би била препуштена на пазарната (нео)либерална саморегулација (на основата на законитостите на нејзината невидлива, а «челично» силна рака) е осудена на темелно (кризно) опасната економска нерамнотежа (Farmer: 2006).

Кејнзијанизмот смета дека постои темелно важна функционална зависност меѓу пооделните економски феномени и процеси: општествениот производ, вработеноста, штедните депозити, побарувачката, понудата, инфлацијата, каматите и сл. Оваа меѓузависност треба да ја одигра улогата на основа на која ќе се детектираат и идентификуваат конкретните економски законитости во рамките на одреден историски општествено – економски системски контекст; и воедно, согласно со тие конкретни законитости понатаму ќе се дефинираат исто така конкретните оперативни (практични) економски политики.

Кејнзијанизмот за прв пат во развојниот континуум на економската теорија на ниво на оптимална теориска заокруженост ја дефинира основната макроекономска апаратура, која, по дефиниција, се користи за конкретно дизајнирање на националните макроекономски политики.

Така, Кејнс го отфрли тежиштето на макроекономската анализа од прашањето на цените кон прашањата на вработеноста и на каматната стапка. Кејнес-овиот концепт во суштина е базиран на меѓузависноста на инвестициите, потрошувачката, штедните депозити и доходот. Кејнс, тргнувајќи од категоријата на националниот доход (општествениот производ), ја повлекува трансферзалата на неговата базична зависност од агрегатната побарувачка. И, ако економската рамнотежа суштински се дефинира како баланс меѓу штедењето и инвестициите, тоа значи дека основен генератор на растот на општествениот производ и на растот на вработеноста е големината на агрегатната побарувачка (Coddington: 2003).

Во оваа смисла, најгенерално зборувајќи, може да се каже дека кејнзијанската улога на државниот интервенционизам во економијата, односно на пазарот, би била активно да делува, дополнувајќи и корегирајќи ги пазарните законитости, во насока на формирање на глобална рамнотежа меѓу агрегатната понуда и агрегатната побарувачка, и така, преку регулирањето на ефективната побарувачка (по правило преку нејзино зголемување) да обезбеди услови за стабилен економски раст и за одржливо зголемување на вработеноста.

Овој интервенционизам има две темелни карактеристики: функционалност и антицикличност. Функционалноста значи дека државниот интервенционизам мора да има навистина функционална моќ во однос на дополнувањето и корегирањето на пазарот и неговите законитости. Антицикличноста, пак, значи дека интервенционизмот навистина доведува до надминување на негативните конјуктурни движења во економијата, особено тогаш кога агрегатната побарувачка не е доволно голема да биде придвижувач на економскиот раст и на растот на вработеноста.

Конкретните мерки на кејнсијанскиот државен интервенционизам генерално може да се поделат во две групи: мерки на монетарно – кредитната (тука спаѓаат: активната емисиона политика, експанзивната или рестриктивната кредитна политика, зголемувањето или стерилизирањето на паричната маса, интервентните мерки во областа на надворешната трговија. . .) и мерки на фискалната политика (тука, пак, спаѓаат: поразвиената структура на даночната политика, селективното оданочување, прогресивното оданочување, проширувањето на буџетските социјални алиментации, јавните заеми. . .) – (Mullan: 2006) .

Факт е дека сите овие определби и карактеристики на кејнсијанскиот државен интервенционизам во зоната на законите на пазарната економија, на одреден начин, со одредена експлицитност и со одреден интензитет може да се детектираат и да се идентификуваат и на примерот на пооделните национални (државни) политики на економски (пазарен) интервенционизам, како и на примерите на ЕУ и на Г - 20, при осмислувањето, дефинирањето и спроведувањето на антикризни економски (пазарни) политики насочени кон надминувањето на актуелната глобална финансиско – економска криза.

Пред се, употребата на фискалната и монетарната политика од страна на државата (државниот интервенционизам) во насока на подигнување на нивото на агрегатната побарувачка; и тоа токму така како што предлага Кејнс, со цел да се постигне антицикличност манифестирана како запирање и надминување («кршење») на постојниот (кризен) циклус на рецесија (и дефлација) . Ова подразбира заменување на кризниот (рецесиско –дефлациски) циклус со нов циклус на економско закрепнување, економски раст, и отворање на нови работни места.

Ова е исклучително важна точка на која на најсуштествен, најдиректен и најексплицитен начин се искажува идејната (теориската, концепциската) и идеолошката (идеолошко - политичката) делегитимизација на неолибералната економско - системска и економско - политичка определба, односно на неолибералните принципи. Тоа воедно е и идејната и идеолошката (идеолошко – политичката) точка на реанимација на социјално – економската важност на моќта на теориските (концептуалните) определби на кејнзијанизмот

и на конкретните антикризни социјално – економски политики на кејнзијанистичкиот државен интервенционизам (The Global Application. . . : 2008) .

Значи, да потенцираме уште еднаш: Кејнсовиот антициклично -антикризен државен интервенционизам треба да резултира со обнова на економскиот раст и со отворање на нови работни места. Ова прашање, прашањето на основата на економскиот раст, е следното прашање кое со сета сила на неговата идејна и идеолошко - политичка релевантност се актуализира и проблематизира токму во условите на денешнава глобална финансиско – економска криза.

ИДЕОЛОГИЗАЦИЈА НА ПРОБЛЕМОТ НА ЕКОНОМСКИОТ РАСТ

Конкретно, кога зборуваме за идеологизациите на овој проблем, се разбира дека, примарно мислиме на неговите неолиберални (десни) идеологизации во контрапункт со државно – интервенционистичките (леви) идеологизации (Palley: 2004) .

Всушност, претходно потенцираните принципи на неолиберализмот на најочигледен начин ја содржат и практично ја манифестираат диференцијацијата меѓу идеолошките (идеолошко – политичките) полови на десницата (неолиберализмот) и левицата (социјалдемократијата, социјализмот, лабуризмот, кога станува збор за идеолошко – политичкото самолегитимирање на големите леви европски политички партии) .

Најгенерално и најтемелно зборувајќи, неолибералните идеологии се дизајнираат на позициите на потенцирањето на релевантноста на процесите (соодветните политики) на приватизација, либерализација и дерегулација, и тоа во социјално – економски услови на неолиберално воспоставена макроекономска стабилност, како стабилност втемелена на сидра (темели) кои по својата природа се монетарни агрегати. Тие сидра се: стапката на инфлацијата (неолиберално рационална ниска стапка на инфлација), стапката на буџетскиот дефицит (неолиберално рационална ниска стапка на буџетски дефицит) и стабилниот девизен курс; односно, тоа се монетарната, фискалната и девизната политика. Таквата макроекономска стабилност во социјално – економски услови на доминантна приватна сопственост и приватна економска иницијатива, либерализација и дерегулација, согласно со неолибералната идејна и идеолошка (идеолошко – политичка) позиција, претставува нужна основа на секој економско - системски и економско-политички проект на постигнување на вистинска, стабилна и одржлива стапка на сериозен економски раст.

Притоа, функциите на државата, неолиберално оригинерно и ортодоксно, најгенерално зборувајќи, првенствено се бараат и се наоѓаат во полињата на: осмислување, дефинирање и спроведување на социјално - економски политики врз основа на принципите на неолиберализмот (политики кои

ќе доведат до воспоставување на одржлив економски систем на неолиберален капитализам); како и воспоставување на високо ефикасна и ефектибилна правна држава која ќе ги штити (легализира) осмислувањето, дефинирањето и спроведување на тие такви (неолиберални) политики, односно ќе го штити (легализира) системот на неолибералниот капитализам.

Меѓутоа, во овој контекст мора да се истакне и уште едно нешто кое вообичаено се испушта од вид кога се зборува за социјално – економските функции на неолибералната држава, а што е во најтесна можна врска со актуелната глобална финансиско – економска криза и пројавите на државен интервенционизам. Имено, државниот интервенционизам, по правило, не бил потполно исклучуван како една од социјално – економските функции на неолибералната држава, и тој (по правило) се согледувал и дефинирал токму во одреден кризен контекст на неолибералните економски системи и политики. Впрочем, авторот на овој текст на прашањето на социјално – економскиот интервенционизам на неолибералната држава има укажано уште пред 7 – 8 години (Сагајковски: 2001:Социјално - . . .) .

Во секој случај, со полно право може да се истакне дека најбитната и најкрупната разлика меѓу левите и десните идеолошки (идеолошко – политички) страни е токму онаа која се однесува на разбирањето и на дефинирањето на социјално – економските функции на современата капиталистичка држава. Односно, таа разлика се осмислува и се дефинира во зоната на определувањето на социјално – економската моќ на современата капиталистичка држава. По правило, и практично, секоја точка на разликување и спротивставеност на левите и десните идеологии во областа на социјално - економските системи и политики, во крајна линија, (базично, фундаментално) се сведува на прашањето на нивниот однос кон осмислувањето и дефинирањето на социјално – економските функции (социјално – економската моќ) на современата капиталистичка држава (Brenner: 2006) .

Рековме дека неолиберално идеолошка (идеолошко – политичка свест) е определбата за тоа дека при дефинирањето и моделирањето на конкретни социјално – економски системи и политики мора да се тргне од нужноста за воспоставување на монетаристички втемелена макроекономска стабилност. Оваа определба својата своевидна генеза ја има во третманот на инфлацијата како врв на монетарна и воопшто на социјално – економска нестабилност, тоа е третман на инфлацијата како најголемо социјално – економско зло. И, ако тоа реално – општествено е нужно, неолиберално идеолошки се прифаќа и се рационализира тоа дека при дефинирањето и спроведувањето на политиките за елиминација на инфлацијата може времено да се калкулира и тактизира дури и со одредено разумно (социјално - функционално, социјално – одржливо) ниво (како помало социјално – економско зло) на невработеност и осиромашување на делови (слоев) од населението.

Оваа неолиберална монетаристички воспоставена макроекономска стабилност, во синергија со приватната сопственост и економската иницијатива поставена на нејзина база, како и во услови на дерегулиран и либерализиран економски систем, нужно мора да продуцира висок, стабилен и одржлив економски раст, со кој ќе бидат трајно надминати првичните и релативно краткотрајните негативни социјално–економски ефекти, кои како «колатерална штета» евентуално се појавиле во периодот на воспоставувањето на монетаристичката макроекономска стабилност.

Тоа, пак, од друга страна, неолиберално «организирано» подразбира дека економскиот раст не е пропорционално корелиран од, како што сметаат идеолошко–политички левите кејнзијанисти, (по правило) зголемувањето на агрегатната побарувачка тогаш кога ќе треба (преку инструментите и мерките на монетарната и фискалната политика) да се избалансира пројавената разлика меѓу агрегатната понуда и побарувачка. Односно, релаксираните или експанзивните монетарни и фискални политики не се прифаќаат од страна на неолибералните идеолози како релевантни политики преку кои треба да се постигне висок, стабилен и одржлив економски раст.

Во оваа смисла, неолиберално е тотално неприфатлив идеолошко – политички левиот концепт на т. н. развојна инфлација, според кој одредена стапка на инфлацијата може да има економско – развојно дејство, односно да биде фактор на страната на економскиот раст, што би имплицирало дека преку разлабавување на монетарната и фискалната политика (и по цена на разумно високо ниво на инфлација) може да се фундаира и/или да се поттикне економскиот раст.

И, токму оваа определба за разлабавување на монетарната и на фискалната политика (да не заборавиме дека кејнзијанскиот интервенционизам, по правило, се гради на линијата на зголемувањето на нивото на агрегатната побарувачка, тогаш кога тоа ќе се најде во состојба на дисбаланс со нивото на агрегатната понуда) се потенцира како главна содржина на државниот интервенционизам во овие актуелни моменти кога мора да се размислува, да се зборува и да се дејствува во правец на надминување на рецесиските продукти и на сегашнава глобална финансиско – економска криза. Зашто, ова се кризни социјално – економски околности во кои реално – економски рецесијата и дефлацијата, а не инфлацијата, се вистинскиот проблем.

Во секој случај, актуелната глобална финансиско – економска криза исклучително остро идејно и идеолошки (идеолошко – политички) го изостри прашањето на основата на одржливиот економски раст меѓу половите на капиталистичката десница и левица, половите на неолиберализмот и државниот интервенционизам. Факт е: оваа криза покажа дека, на постојното ниво на економско - системски и економско - политички развој на современиот капитализам, неолибералниот капитализам (се уште) нема осмислено и изградено

но свои (автономни) заштитни (антикризни) механизми и мерки, такви кои ќе обезбедат навистина одржлив и стабилен економски раст, тогаш кога ќе биде изложен на дејството на кризните (рецесиско – дефлациски) фактори. Од тука (од искуството на актуелната глобална финансиско - економска криза) произлегува нужноста од антикризно (антициклично) дејствување на кејнсијанскиот државен интервенционизам (државниот капитализам) . Тој треба да постави државно - интервентни основи на економски раст, а дури, евентуално, потоа, сукцесивно (стапно) тие државно - интервентни основи, евентуално (што е работа на идејна и идеолошко - политичка определба) , да се заменуваат со (ре) всадување на основните определби (принципите) на неолибералниот капитализам. Оваа нужност од државен интервенционизам во услови на финансиско – економска криза базично ја поткопа (или, ја урна) идејната и идеолошката (идеолошко – политичката) релевантност (легитимност) на неолибералниот капитализам. Вклучително и на неговото (неолибералното) осмислување, дефинирање и спроведување на прашањето (проблемот) на економскиот раст.

ГЕНЕЗА НА КРИЗАТА

Сите овие досега елаборирани прашања на кои се искажуваат идејните и идеолошките (идеолошко – политичките) содржини (со сета нивна мултивалентност, проблематичност, контроверзност) , всушност се надоврзуваат (како негови продукти) на прашањето на природата на генезата на глобалната финансиско – економска криза, односно на прашањето на природата на кризата на современиот неолиберален капитализам.

Имено, актуелната глобална финансиско – економска криза својата генеза ја има во падот на секундарниот хипотекарен пазар на недвижности во САД. Секако дека на ова место ни малку и ни за момент не смееме да ги забораваме сите оние анализи и укажувања кои се движат по линијата на потенцирањето на системската природа на кризата (Friedman: 2008) . Тоа во основа би значело дека падот на хипотекарниот пазар на недвижности во САД само ја разголи “бедата” на актуелниот меѓународен (глобален) финансиски (финансиско – економски) систем, оној кој е воспоставен во Бретон Вудс (Bretton Woods) , во 1944г. , и понатаму граден и развиван како систем на доминација на финансиско – економски моќните држави (практично на САД) .

Кога веќе ја употребивме синтагмата секундарен пазар, најгенерално зборувајќи, може да се каже дека тоа е пазар на кој се тргува со финансиски деривати, односно со секундарни (дериватни) финансиски инструменти. Кога денес, во овој глобално - кризен (финансиско – економски) амбиент, се зборува за финансиски деривати, првенствено се мисли, се експлицира и/или се алудира на нивната финансиско – економска моќ, која се потврди и на случајот на генезата на актуелната глобална финансиско – економска криза (Kolb: 2002) .

Има неколку основни причини за експанзијата на вкупната вредност на финансиските деривати: големината на јавните долгови на развиените земји, првенствено оној на САД (официјално изнесува околу 9 трилиони \$, а неофицијално се проценува на околу 50 трилиони \$) ; деноминацијата на цената на нафтата и на голем дел од државните валутни резерви во светот во \$ (значи, сите тие се заробеници на евентуалната американската инфлација) ; политиката на ниски камати на Федералните резерви (Federal Reserve) - подолг период дури и на ниво од 1%, а неодамна есконтната стапка беше спуштена и до неверојатните 0,25%; големината на воениот буџет на САД; трговскиот дефицит на САД, посебно оној со Кина и некои други земји (од друга страна, Кина преку крупно инвестирање на вишокот на својата ликвидност во американски државни обврзници е најголемиот и најзначајниот финансиер на трговскиот дефицит и воопшто на дефицитот на тековната сметка на САД) ; . . . (Global Financial Crisis: 2008) .

Мора да се знае дека секундарниот пазар (пазарот на финансиски деривати) е пазар кој е високо дерегулиран и либерализиран. Од одлучувачко значење за дерегулацијата и либерализацијата (компетитивноста) на финансиските пазари во САД е укинувањето на дел од актот Глас – Стигал (Glass – Steagall) , донесен од страна на Конгресот во 1933 на фонот на “големата депресија” во САД, преку актот Грем – Лич – Блајли (Gramm – Leach – Bliley) , донесен во Конгресот на 4 ноември 1999г. и попишан од претседателот Клинтон (Clinton) , значи од претседател кој беше од Демократската партија (ставено тоа во идеотипски американски идеолошко – политички контекст, претседател кој беше левичар, односно економско – пазарен интервенционист, или кејнсијанец) на 12 истиот месец (The Long Demise of Glass – Steagall: 2009) .

Ова (дерегулацијата и либерализацијата) е круцијалното место во случајот на глобалната финансиско – економска криза, на кое концепциските (теориските, идејните) и идеолошко – политичките противници на неолибералната економија ја втемелуваат и ја кондиционираат својата платформа на негирање и уривање на неолибералниот системско – економски кредибилитет. Високата дерегулираност и либерализација, значи маргинализацијата на државните интервенции и дури целосното анулирање на некои од државните социјално – економски функции, сугерира овој идеен и идеолошки (идеолошко–политички) концепт, неминовно мора да доведат до колапс на вкупниот економски систем, односно до тешка глобална финансиско – економска криза.

Консеквенто на тоа, идејно и идеолошки (идеолошко – политички) , таа криза може да се надмине само преку апсолутно респектирање и примена на социјално – економските функции и ингеренции на државата, односно преку инструментите и механизмите на државниот интервенционизам во областа на социјално – економските односи.

И, воопшто, државно регулираниот капитализам (наспроти оној неолибералниот), по оваа идејна и идеолошка (идеолошко – политичка) позиција, е единствениот социјално – економски систем кој одржливо и стабилно може да ја претставува системската основа и рамка, како и политичко – оперативната мрежа на конкретни мерки и активности, на кои, пак, ќе се фундаира и преку кои ќе се остварува мирниот, сигурниот и еднонасочниот прогресивен развој на вкупната општествена благосостојба.

НАМЕСТО ЗАКЛУЧОК:

ДРЖАВНИОТ ИНТЕРВЕНЦИОНИЗАМ – КРИЗЕН МЕНАЏМЕНТ, ОДНОСНО ПРИНУДНА УПРАВА НА FREE - MARKET THEOLOGY (ТЕОЛОГИЈА НА СЛОБОДЕН ПАЗАР)

Природата и тежината на глобалната финансиско – економска криза, како и, се разбира, нужноста од нејзино брзо, ефикасно и трајно надминување, го реанимира државниот интервенционизам (државниот капитализам) како објективен единствен доволно потентен механизам за постигнување на таа нужна цел.

Воедно, оваа реafirмација на државниот интервенционизам (државниот капитализам), генерирана од самото јадро на глобалната финансиско – економска криза на неолибералните социјално – економски идеологии и политики, темелно ги девестира токму концептот на неолибераланта идеја (теорија) и поделните (националните, државните) идеолошки (идеолошко – политички) матрици и платформи.

Во оваа кризна состојба сосема јасно се покажа дека неолибералниот капитализам, неолибералниот пазар, free - market theology имаат нужна потреба од државниот интервенционизам (државниот капитализам) како нивни (нешто како) кризен менаџмент, односно нивна (нешто како) принудна управа (јасно: додека не се санира, не се надмине кризата).

Ова, пак, исто така, сосема експлицитно и директно, подразбира дека неолибералниот капитализам, неолибералниот пазар, free - market theology немаат автономен механизам за надминување на сопствените кризни состојби, и дека, согласно со таа реалност и објективност, нужно потребна е антикризна надворешна (хетерономна) интервенција, онаа на државниот капитализам.

РЕФЕРЕНЦИ:

1. Brenner R. (2006) : The Economics of Global Turbilence, www.fas.harvard.edu/~polecon/papers/brenner.pdf
2. Chaudhuri S. – Yabuuchi Sh. (2005) : Economic Liberalization and Wage Inequality in the Presence of Labour Market Imperfection, www.ideas.repec.org/p/wpa/wuwpit/0510008.html
3. Coddington A. (2003) : Keynesian Economics: the Search for First Principles, www.books.google.com/books?
4. Eilig J. (2001) : Economic Deregulation and Re – Regulation: Benefits and Threats, www.freedomworks.org/informed/issues
5. Farmer R. E .A. (2006) : Old Keynesian Economics, www.economics.ucr.edu/seminars/wintwr07/ets/Farmer
6. Friedman G. (2008) : The Political Nature of the Economic Crisis, www.stratfor.com/weekly/20080930_political_nature_economic_crisis
7. Iacobucci E. – Trebilcock M. – Winter R. A. (2004) : Economic Deregulation of Network Industries: Managing the Transition to Sustainable Competition, www.law-lib.utoronto.ca/investing/reports/
8. Kolb R. W. – Overdahl J. A. (2002) : Financial Derivatives, www.books.google.com/books
9. Mullan Ph. (2006) : The State, the Economy, and the Politics of Fear, www.spiked-online.com/Articles/
10. Palley T. I. (2004) : From Keynesianism to Neoliberalism: Shifting Paradigms in Economics, www.fpof.org/papers/2004keynesianism
11. Сасајковски С. (2001) : Неолибералната идеолошко – политичка рамка на приватизацијата, научно советување «Постприватизацијата во македонија и Бугарија» , фондација «Фридрих Еберт» и ИСППИ.
12. Сасајковски С. (2001) : Социјално – економски функции на неолибералната држава, научен собир «Партиципацијата во креирањето на нови бизниси и вработувања» , Економски институт – Скопје и фондација «Фридрих Еберт» .
13. Сасајковски С. (2004) : Идеологијата на неолиберализмот, макроекономската стабилност и економскиот развој, научен собир «Макроекономската стабилност и економскиот развој» , Здружение за одржлив развој, ГТЗ – Проект за поддршка на приватниот сектор и Министерството за економија на Р. Македонија.
14. See H. (2004) : Modern Capitalism. Its Origin and Evolution, www.socserv.mcmaster.ca/econ/ugsm

ДОКУМЕНТИ:

1. The Application of State Aid Rules to Measures Taken in Relation to Financial Institutions in the Context of the Current Global Financial Crisis (2008) , Europaen Commmission, www.ec.europa.eu/competition/state_aid/
2. Global Financial Crisis (2008) , Institute for Studies in Industrial Development, www.isidev.nic.in/pdf/WP0812.pdf
3. Global Financial Crisis: Responding Today, Securing Tomorrow (2008) , Background Paper Prepared by the World bank Group G20 Summit on Financial markets and the World Economy Washington, D. C., November 15, 2008, www.web.worldbank.org/WBSITE/.../news/o
4. The Long Demise of Glass – Steagall (2009) , www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/show/wallstraet